

گزارش تحلیلی «وقایع اسرائیلیه» از دامی که آمریکا و غرب برای حزب الله لبنان پهن کرده‌اند

خلع صلاح

زهره حسینی

پس از پایان جنگ داخلی ۱۵ ساله لبنان، حزب الله که در سال ۱۹۸۲ تأسیس شده بود، تنها گروهی بود که به دلیل مبارزه با اشغال جنوب لبنان توسط اسرائیل اجازه داشت سلاح‌های خود را حفظ کند. پس از عقب نشینی اسرائیل در سال ۲۰۰۰، حزب الله سلاح‌های خود را با توجه به توانایی نظامی خویش در دفاع ملی در برابر تجاوزات احتمالی اسرائیل، رها نکرد. توافق آتش‌بس در سال ۲۰۰۶ با پشتیبانی قطعنامه سازمان ملل برای خلع سلاح تمامی گروه‌های مسلح همراه بود، اما حزب الله با اشاره به نقض سایر بخش‌های توافق توسط اسرائیل، دوباره سلاح‌های خود را حفظ کرد. مسئله خلع سلاح، پس از جنگ شدید حزب الله و اسرائیل در سپتامبر و اکتبر ۲۰۲۴ و توافق آتش‌بس بر پایه قطعنامه ۱۷۰۱ شورای امنیت؛ با تأکید رئیس‌جمهور لبنان بر حق انحصاری دولت برای مالکیت و کنترل همه سلاح‌ها و بازسازی چهارچوب‌های امنیت داخلی مطابق با اصول دولت - ملت مدن، همچنین فشارهای فزاینده آمریکا و تلاش‌های دیپلماتیک برای خلع سلاح کامل حزب الله وارد مرحله تازه‌ای شد.

طرح پیشنهادی تام بارک

بر اساس طرح چهار مرحله‌ای منسوب به نماینده ویژه آمریکا، با عنوان «تمدید و تثبیت اعلام آتش‌بس بین لبنان و اسرائیل» که نوامبر ۲۰۲۴، ارائه شده است، واشنگتن به دنبال فومولی مصالحه‌ای است که تنها سلاح‌های سنگین حزب الله - از جمله موشک‌ها و پهپادها - را در بر می‌گیرد و آن‌ها را به ابزارهایی تحت نظارت مشترک آمریکا، فرانسه، اسرائیل و ارتش لبنان منتقل می‌کند. بندهای اصلی این طرح به شرح زیر است:

۱. تعهد لبنان به اجرای توافق طائف ۱۹۸۹، قانون اساسی خود و قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل، به ویژه قطعنامه ۱۷۰۱، و اعمال حاکمیت کامل بر خاک خود، تقویت نهادهای مشروع دولتی، انحصار تصمیم‌گیری درباره جنگ و صلح و فرار گرفتن همه سلاح‌ها تحت کنترل دولت.

۲. توقف درگیری‌ها در زمین، هوا و دریا، با اقداماتی سازمان‌یافته برای رسیدن به راه حل جامع و پایدار.

۳. انحلال تدریجی تمام گروه‌های مسلح غیردولتی، از جمله حزب الله، در شمال و جنوب رود لیتانی، با حمایت بین‌المللی از ارتش و نیروهای امنیت داخلی لبنان.

۴. استقرار نیروهای ارتش لبنان در مناطق مرزی و بخش‌های مرکزی کشور با پشتیبانی بین‌المللی.

۵. عقب‌نشینی اسرائیل از پنج نقطه استراتژیک در جنوب لبنان که پس از جنگ قبلی با حزب الله همچنان در اشغال دارد.

۶. بازگشت ساکنان به خانه‌ها و املاکشان در شهرها و روستاهای مرزی.

۷. عقب‌نشینی کامل اسرائیل از خاک لبنان و توقف کامل اقدامات خصمانه زمینی، دریایی و هوایی.

۸. تعیین مرز بین‌المللی دائمی و مشخص میان لبنان و اسرائیل.

۹. تعیین مرز دائمی میان لبنان و سوریه.

۱۰. برگزاری یک نشست اقتصادی با حضور آمریکا، فرانسه، عربستان سعودی، قطر و دیگر کشورهای حامی حمایت از اقتصاد و بازسازی لبنان.

۱۱. تضمین حمایت بین‌المللی از نیروهای امنیتی لبنان، به ویژه ارتش، از طریق کمک‌های نظامی لازم برای اجرای توافق و حفاظت از کشور.

این طرح شامل یک مرحله آماده‌سازی ۱۵ روزه است که در آن دولت لبنان باید رسماً مفاد و اهداف سند را از طریق روند قانونی کشور تأیید و تصویب کند؛ از جمله تعهد به خلع سلاح کامل حزب الله و سایر گروه‌های مسلح غیردولتی تا ۳۱ دسامبر ۲۰۲۵. در صورت پایبندی، همکاری با صندوق بین‌المللی پول افزایش یافته و کمک‌های بیشترین‌المللی برای بازسازی و مشوق‌های سرمایه‌گذاری اقتصادی ارائه خواهد شد. لازم به ذکر است که در صورت تخلف اسرائیل از توافق، شورای امنیت سازمان ملل «تذکر رسمی» صادر خواهد کرد و در صورت تخلف لبنان، «کمک‌های نظامی مشروط قطع و تحریم‌های اقتصادی اعمال خواهد شد.»

جدول زمانی چهار مرحله‌ای:

مرحله اول (۱۵ روز): دولت لبنان به‌طور رسمی تعهد می‌دهد تا ۳۱ دسامبر ۲۰۲۵ حزب الله و سایر گروه‌های مسلح را خلع سلاح کند. اسرائیل عملیات نظامی را متوقف می‌کند. زیرساخت‌های نظامی حزب الله از جمله متونل‌ها و ابزارهای تسلیحات تحت دسترسی

وقایع اسرائیلیه

۲ بازسازی و فشار از سوی پایگاه مردمی

تاخیر امدادانه دولت در آغاز بازسازی مناطق به شدت آسیب‌دیده از جنگ اخیر - به ویژه در پایگاه‌های عمدتاً شیعه و حامی حزب الله - فشار بر پایگاه اجتماعی این حزب را افزایش داده است. رسانه‌های وابسته به این پایگاه‌ها شروع به تهدید به ایجاد اخلاص سیاسی کرده‌اند، در صورتی که روند بازسازی همچنان متوقف بماند.

بسیاری از حامیان و شبکه اجتماعی حزب الله، نوعی «معامله ضمنی بین خلع سلاح و بازسازی» را احساس می‌کنند. در واکنش، نعیم قاسم، دبیرکل حزب الله، در اظهارات اخیر خود، «فروملی متقابل» را مطرح و پیشنهادهای داخلی و خارجی را رد کرد. او گفت: «اگر کسانی می‌گویند بدون تحویل سلاح، بازسازی انجام نمی‌شود، ما هم می‌گوییم بدون بازسازی، سلاحی تحویل نمی‌دهیم.»

۳ فعالیت ارتش لبنان و خلع سلاح در جنوب رود لیتانی

در یکی از جلسات مهم اخیر کابینه لبنان، سرلشکر رودلف هیکل، فرمانده ارتش لبنان، طی گزارشی تفصیلی در باره تلاش‌های نظامی برای اجرای توافق آتش‌بس - به ویژه استقرار نیروها در جنوب رود لیتانی و ورود به پایگاه‌های حزب الله - تأکید کرد که واحدهای ارتش در تمامی گذرگاه‌ها و مسیرهای ارتباطی شمال و جنوب رود لیتانی مستقر شده‌اند که بیانگر کنترل دولت بر منطقه‌ای است که مدت‌ها تحت نظارت حزب الله قرار داشت. به گفته ژنرال هیکل، نیروهای مسلح لبنان بیش از ۵۰۰ عملیات برای توقیف سلاح‌ها و تجهیزات انجام داده‌اند - ۲۵۰۰ مورد به صورت مستقل و ۲۵۰۰ مورد با همکاری نیروهای یونیفل. او همچنین خاطرنشان کرد که کمیته ناظر بر آتش‌بس، فهرستی شامل ۵۰۰ محل مشکوک برای بازرسی به ارتش ارائه کرده و افزود که ارتش از ۹۰٪ این مکان‌ها بازدید کرده است؛ از جمله ۲۸۰ مرکز با ماهیت نظامی که هم‌اکنون تحت نظارت مستقیم ارتش قرار دارند.

یک دیپلمات ارشد در بیروت گفت: «چطوری توان از ارتش لبنان خواست با حزب الله کاری انجام دهد که اسرائیل نتوانست با حماس در فضایی کوچک با جنگنده‌ها انجام دهد؟»

پافشاری حزب الله بر حفظ سلاح در شمال لیتانی نشان‌دهنده تمایل آن برای حفظ ساختار اصلی جنگی خود در مرکز و شرق لبنان، پس از از دست دادن زیرساخت‌هایش در سوریه و تخریب جبهه جنوب است. این نتیجه‌گیری با سخنان سید حسن نصرالله، دبیرکل پیشین حزب الله، در ۲۸ اوت ۲۰۲۴، مبنی بر اینکه، فرمانده پیشین نظامی حزب الله، فؤاد شکر - پیش از ترور در ۳۰ ژوئیه ۲۰۲۴ - تمامی موشک‌های راهبردی را به شمال لیتانی منتقل کرده بود نیز تقویت می‌شود.

۴ ابزارها و منافع ایالات متحده و دیگر بازیگران خارجی

مشارکت دیپلماتیک: مورگان اورتگاس، معاون فرستاده ویژه رئیس‌جمهور آمریکا در امور خاورمیانه، بارها بر ضرورت خلع سلاح حزب الله و همه شبه‌نظامیان در سراسر لبنان تأکید کرده است.

نظارت امنیتی: کمیته امنیتی مسئول نظارت بر اجرای توافق آتش‌بس - به ریاست ژنرال مایکل جی. لینی که جانشین ژنرال جاسپر جفرز شده - به‌طور دقیق اقدامات ارتش لبنان را زیر نظر دارد و برای پایان کامل مسئله حزب الله در کوتاه‌ترین زمان ممکن فشار وارد می‌کند.

حمایت سیاسی و نظامی از اسرائیل: آمریکا همچنان پشتیبانی سیاسی مطلق از ادامه حملات اسرائیل به مواضع حزب الله در لبنان ارائه می‌دهد.

سهم خواهی عربی: واشنگتن در تلاش است بودجه لازم را از کشورهای عربی خلیج فارس جذب کند؛ هرچند «شرکای خلیج فارس حاضر به پرداخت نیستند، چون قبلاً پول‌های هنگفتی به لبنان داده‌اند» با این حال، آمریکا مصمم است راهی برای تأمین بودجه بیابد خصوصاً از سمت عربستان البته با وعده «تسلط بر طویاف سنی لبنان» و «تقویت ارتش، چه در کنار کشورهای خلیج فارس و چه در همکاری با یونیفل با بازتعمیر مدام این همکاری.»

تقویت موقعیت رئیس‌جمهور در مقابل حزب الله: ایالات متحده وعده داده است که ارتش لبنان را به‌طور کامل تجهیز و نوسازی کند و ضامن طرحی شامل درخواست کمک سالانه یک میلیارد دلاری به مدت ده سال از جامعه جهانی برای تقویت توان رزمی ارتش و همچنین برگزاری کنفرانس بازسازی مناطق ویران‌شده در جنگ اخیر اسرائیل و حزب الله باشد.

قرار می‌گیرد. گزارش اولیه موقعیت‌های نظامی از دو طرف ارائه می‌شود و ارتش لبنان حدود ۱۵ پست مرزی، جنوب رود لیتانی ایجاد می‌کند. اسرائیل از طریق صلیب سرخ فهرست اسرا و شرایطشان را اعلام می‌کند.

مرحله دوم (تا ۶ روز): آغاز عملی خلع سلاح و عقب‌نشینی اسرائیل از سه نقطه از پنج نقطه مورد نظر. بازگشت ساکنان و اعلام حمایت کشورها از نشست اقتصادی پاییز ۲۰۲۵.

مرحله سوم (تا ۶ روز): تکمیل خروج نیروهای حزب الله از جنوب لیتانی و عقب‌نشینی اسرائیل از دو نقطه باقی‌مانده.

مرحله چهارم (تا ۹ روز): خلع کامل سلاح سنگین حزب الله شامل موشک‌ها، پهپادها، خمپاره‌اندازها و حذف زیرساخت‌های نظامی. خروج کامل نیروهای اسرائیل و کنترل کامل ارتش لبنان بر مناطق شمال و جنوب لیتانی.

عوامل داخلی و خارجی محرک فشار برای خلع سلاح کامل حزب الله، مواضع سیاسی جریان‌های کلیدی و سناریوهای احتمالی

عوامل خارجی

۱ نتیجه جنگ اخیر و موضع سختگیرانه اسرائیل

جنگ اخیر میان حزب الله و اسرائیل نقطه عطفی در نقش نظامی این گروه بود. برای نخستین بار از سال ۲۰۰۶، این درگیری یک عدم تعادل جدی در باززندگی را آشکار کرد. حزب الله بخشی از توان موشکی خود، به علاوه پهپادها، تأسیسات لجستیکی زیرزمینی، زیرساخت‌های نظامی و شبکه‌های ارتباطی‌اش را از دست داد. این جنگ همچنین به ترور فرماندهان ارشد نظامی حزب الله منجر شد.

در نتیجه، اسرائیل موضعی سختگیرانه در قبال خلع سلاح کامل حزب الله - نه فقط در جنوب رود لیتانی - اتخاذ کرده است. برای پیشبرد اهداف خود، اسرائیل دامنه حملات هوایی‌اش را به «دره بقاع و منطقه ضاحیه» جنوبی بیروت نیز گسترش داده است. این فشار نظامی مستمر صرفاً با هدف «تضعیف توانایی‌های حزب الله» انجام نمی‌شود، بلکه برای «انحلال سیستماتیک این گروه و قرار دادن آن تحت فشاری بی‌سابقه» از زمان تأسیسش دنبال می‌گردد.

۲ قطع مسیرهای زمینی و هوایی تأمین حزب الله

مسیرهای تأمین نظامی حزب الله - چه زمینی و چه هوایی - همواره آماج فشارها و محدودیت‌هایی با هدف کاستن از توان باززندگی حزب الله و جلوگیری از تقویت جایگاه آن در برابر اسرائیل اعمال می‌شود. با وجود محدودیت‌های تولید داخلی تجهیزات در لبنان، پیوند راهبردی حزب الله با تهران، از طریق بغداد و دمشق امتداد می‌یابد. با این حال، تحولات سیاسی در سوریه و تلاش‌های برنامه‌ریزی‌شده برای مسدود کردن این مسیر - چه از سوی رژیم اسرائیل و چه متحدانش - نشان می‌دهد که فشارها برای ایجاد انسداد نظام‌مند و هدفمند علیه جریان تسلیحاتی مقاومت طراحی شده است.

۳ تشدید فشارهای ایالات متحده

همزمان با فشارهای نظامی اسرائیل، آمریکا نیز فشار دیپلماتیک و راهبردی بی‌سابقه‌ای را برای پیشبرد خلع سلاح کامل حزب الله در سراسر لبنان اعمال کرده است. تمرکز مجدد واشنگتن بر این موضوع ناشی از دو عامل کلیدی است: «حملات ۷ اکتبر که نگرانی‌ها درباره احتمال تکرار تاکتیک‌های مشابه توسط حزب الله را برانگیخت و بازگشت دونالد ترامپ به قدرت»، «با توجه به حمایت قوی او از موضع اسرائیل درباره خلع سلاح حزب الله.

عوامل داخلی

۱ عصر جدید در لبنان: تقویت انحصار سلاح در دست دولت

از زمان خروج ارتش سوریه از لبنان در سال ۲۰۰۵، حزب الله کنترل قاطع بر زرادخانه نظامی خود را حفظ کرده و شرایط درگیری با اسرائیل را تعیین می‌کرد. با این حال، این وضعیت پس از جنگ ۲۰۲۴ تغییر کرده است. ژورف عون، رئیس‌جمهور، در سخنرانی آغاز به کار خود آشکارا از آغاز عصری جدید سخن گفت که بر «حق دولت برای حفظ انحصار مالکیت سلاح» تأکید دارد. به همین ترتیب، نواف سلام، نخست‌وزیر، اصل سه‌گانه «ارتش، مردم و مقاومت» را از بنیانه سیاسی دولت خود حذف کرد و بر «انحصار سلاح در دست دولت» و اختیار آن برای اعمال امنیت ملی تأکید کرده است.